

حس غرور و افتخار ملی‌گرایی و ضدصهیونیستی را در میان مردم عراق فراهم آورده. غرب با درک این واقعیت که روحانیت ایران شاه طرفدار غرب را از میدان به در کرده است، درصدد برآمد تا با حمایت از عراق در جنگ با ایران، ایران را تنبیه کند. در این دوره، حمایت همه جانبه‌ای از عراق صورت گرفت، اما حمله عراق به کویت به وسوسه امریکا و به اندیشه در اختیار داشتن نفت کویت بُعد دیگر قضیه را به این کشور نشان داد. نویسنده در فصل هشتم «چراغ سبز» امریکا به عراق و ترغیب صدام برای حمله به کویت را مورد بحث قرار می‌دهد، و گاهشمار وقایع جنگ و روند تبدیل صحراهای کویت و عراق را به گورستانهای جمعی و ... بررسی می‌کند.

معصومه جمشیدی

موقعیت اعراب خلیج فارس در سده‌های ۱۱ و ۱۲ هـ ق

ب. ج. سلوت. *عرب الخلیج ۱۶۰۲ - ۱۷۸۴*. ترجمه عایده خوری.
ابوظبی: الامارات المتحده العربیه، المجمع الثقافی، ۱۹۹۳، ۲۷۰ ص.

بررسی موقعیت اعراب حوضه خلیج فارس در دو سده یازدهم و دوازدهم هجری موضوع محوری این اثر است.^۱ چگونگی زایش کیانه‌های سیاسی عربی و پیدایی خاندانهای آل نهبان در ابوظبی، قاسمی در راس الخیمه، آل صباح در کویت، آل خلیفه در بحرین، آل ثانی در دوحه در این تحقیق مطمح نظر قرار گرفته است.

ب. ج. سلوت، مؤلف کتاب، مدیر سازمان اسناد ملی هلند است و به نوشته خود، مدت شش سال برای نگارش این اثر وقت صرف کرده است. وی در پژوهش خود بهای فراوانی به نقش هلندیها در تحولات منطقه داده است و به همین دلیل گستره فعالیت کمپانی هلندی هندشرفی، بخش قابل توجهی از کتاب را به خود اختصاص داده است. و البته از نگاه سلوت حضور این کمپانی هلندی از جنبه فعالیت‌های تجاری و بازرگانی بیشتر قابل تعمق و تأمل است تا این که کارگزاران آن مطامع استعماری و استثمارگرانه را مطمح توجه قرار داده باشند.

بنا به نوشته مؤلف در راه آماده‌سازی کتاب، از سوی دکتر شیخ قاسمی، حاکم

۱. با سپاس از حیدر بودرجمهر، کارشناس مرکز دائرةالمعارف بزرگ اسلامی که این کتاب را به منظور معرفی در اختیار نگارنده قرار داد.

شارجه کمکهای «مهم و بزرگی» به وی صورت گرفته است. به منظور آماده‌سازی این اثر از بایگانی کشورهای بحرین، امارات عربی متحده، پرتغال (دانشگاه لیسبون)، اندونزی (آرشیو ملی جاکارتا) و همچنین از راهنمایی استادان دانشگاه ملک سعود شهر ریاض در عربستان سعودی و وزارت امور خارجه فرانسه کمک گرفته شده است.

موضوع هویت‌بخشی تاریخی به اعراب ساکن حاشیه جنوبی خلیج فارس طی چند دهه اخیر سرلوحه فعالیت‌های برخی از مراکز و نهادهای تحقیقاتی بین‌المللی قرار گرفته است. کتاب حاضر نیز، که با پشتیبانی مالی شیوخ امارات عربی متحده در ابوظبی طبع و توسط «المجمع الثقافي» توزیع شده است در تداوم این گونه روشها و سیاستهاست که همواره برای به رخ کشیدن اهمیت روزافزون تهدید خارجی بهانه می‌تراشد و آن را به ابعاد فرهنگی نیز گسترش می‌دهد تا ذهنیت مساعدتری برای هواداران و نظریه‌پردازان سیاست ادغام جوامع عربی کوچک در شورای همکاری خلیج فارس به رهبری عربستان سعودی فراهم آورد.^۲

در این تحقیق «عرب‌پسند» کاستیهای فراوان مشاهده می‌شود. سلوت کمتر به بافت اجتماعی، سیاسی، اقتصادی تیره‌های عرب مجتمع در منطقه خلیج فارس پرداخته است، و از کنار موضوعاتی چون روند روبه رشد جمعیت، مقوله مهاجرت و ساختار مسلکی به آسانی گذر کرده است. علل بروز قیامها و جنبشهای قومی، دینی و سیاسی نیز به هیچ‌وجه مورد توجه واقع نشده‌اند، حال آنکه جوامع شیعی این کشورها تاریخ شکوهمندی از اعتراض و جنبش در مخالفت با حاکمان خود دارند زیرا که همواره با آنان به مثابه شهروندان درجه دوم رفتار می‌شده است.

موضوع پیدایی جنبشهای محلی و تبیین انگیزه‌های اجتماعی، سیاسی، دینی و اقتصادی آنها، تقابل مسلکی، مقوله مشارکت، اختلافات مرزی و... نیز مطمح نظر مؤلف کتاب نبوده است. نویسنده در جای جای این پژوهش از خلیج فارس با نام مبهم و ناقص «خلیج» و یا اصطلاح مجعول «خلیج عربی» نام می‌برد. از منابع فارسی نیز اثری دیده نمی‌شود که اینها همه گواه آشکار بر «سفارشی بودن» تحقیق هستند. عایده خوری، کار ترجمه کتاب را به زبان عربی از همان سال انتشار آغاز کرد، و کتاب در همان سال نیز در امارات و دیگر کشورهای عربی در سطح گسترده توزیع شد.

صفاءالدین تبرانیان

۲. بنگرید به: «ریشه‌های داخلی و خارجی بحران بحرین از قرن هیجدهم در گفت و گو با دکتر پیروز مجتهدزاده». کیهان. مورخ ۵ تیر ۱۳۷۵.